

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЮ ОСВІТОЮ ЯК СТРАТЕГІЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

А Проаналізовано стан управління регіональною освітою. Розглянуто концепцію розвитку управління освітою із поєднанням державного та громадського управління. Запропоновано проводити розвиток управління освітою через розширення громадсько-управлінського компоненту. Розглянуті особливості розвитку регіонального управління освітою та шляхи поглиблення принципів і функцій управління з метою його демократизації.

Ключові слова: державно-громадське управління, концепція управління регіональною освітою, розвиток управління, відділ освіти, громадські ради, принципи й функції управління освітою.

Віктор Гончарук. Привлечение общественности к управлению региональным образованием как стратегия её развития.

А Проанализировано состояние управления региональным образованием. Рассмотрена концепция развития управления образованием с сочетанием государственного и общественного управления. Предложено проводить развитие управления образованием через расширение общественно-управленческого компонента. Рассмотрены особенности развития регионального управления образованием и пути углубления принципов и функций управления с целью его демократизации.

Ключевые слова: государственно-общественное управление, концепция управления региональным образованием, развитие управления, отдел образования, общественные советы, принципы и функции управления образованием.

Viktor Goncharuk. An introduction the community to the education management as a strategy of its regional development.

С The article analyzes the present system of regional educational management. The concept of educational management with a combination of state and public administration was considered. It was proposed to develop educational management by the expansion of public management component. The peculiarities of the regional education management and ways to profound the principles and functions of management in order to achieve the goal of democratization.

Key words: state and public administration, concept of regional education management development, management profounding, department of education, community councils, principles and functions of educational management.

Актуальність проблеми. Освітня політика сьогодні в умовах ринкової економіки вимагає розроблення теорії та технології управління освітніми соціально-педагогічними системами. На всіх рівнях: державному, регіональному, муніципальному якість освіти й ефективність управління освітньою системою залишаються основними показниками продуктивності освітньої галузі. Тому, однією з актуальних проблем є пошук ефективних технологій управління соціальною сферою держави, перш за все освітою, пошук шляхів розвитку управління загальноосвітніми навчальними закладами (далі – ЗНЗ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку управління освітою, долученням громадського компоненту до управління займалися В. Бочкар'єв, Л. Гаєвська, А. Гошко, В. Грабовський, Л. Даниленко, О. Дем'янчук, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, О. Зайченко, В. Князєв, В. Майборода, В. Маслов, Р. Пастушенко, Л. Паращенко, Г. Полякова, П. Третьяков, Т. Шамова.

Сучасний стан освіти потребує проведення реформування освіти саме на мікрорівні. Численні дослідження з управління освітою засвідчують, що в управлінні загальною середньою освітою продовжує домінувати єдиний державницький підхід без достатнього врахування регіональних особливостей та долучення до управління ЗНЗ всіх учасників навчально-виховного процесу.

Метою даної статті є аналіз стану регіонального управління освітою та шляхів його розвитку через розширення громадського компоненту в управлінні; розроблення нових технологій управління освітою, що забезпечить розвиток освіти.

Завданням статті є розкриття поглядів науковців на розвиток сучасного управління освітою на регіональному рівні та вплив громадських управлінських структур на управління освітою у регіоні.

Виклад основного матеріалу. Становлення сучасного управління освітою на регіональному рівні відбувається в умовах переплетіння різних протиріч. Основне з яких – успадкування на рівні загальної середньої освіти регіону залишкових явищ соціалістичної системи управління освітою, що проявляються у державній, єдиній централізованій системі управління та домінуванні в управлінні принципу єдиноначальності.

У країні продовжуються відбуватися не лише політичні, економічні, а й соціальні й культурні зміни, тому визначальною складовою частиною перебудови освіти в Україні є оновлення її змісту, приведення у відповідність до сучасних потреб особистості і суспільства з поступовим переходом від державного до державно-громадського способів управління освітою. Очевидно, що повинно бути запропонована нова концепція управління регіональною освітою, яка забезпечила б її розвиток та розширення наступних принципів управління:

– демократизації – полягає в поєднанні державної з громадською формами управління, а при вирішенні проблем діяльності закладів освіти органи виконавчої влади зважають на думку батьківської та іншої громадськості району та систематично звітують про свою роботу перед територіальною громадою;

– гуманізації – максимальна відповідальність усіх учасників у системі «громадськість-ЗНЗ-влада» за створення оптимальних умов для успішного навчання і виховання учнів, а також створення гуман-

них стосунків у педагогічних колективах ЗНЗ;

– принцип перевірки фактичного виконання прийнятих рішень – передбачаючи розвиток управління освітою, треба долучати громадськість до контролю за виконанням управлінських рішень;

– ініціативи й активності – нові технології управління узагальнюють пропозиції інших громадських управлінських структур (створених при ЗНЗ) щодо вирішення управлінських проблем і передбачає постійну підтримку розвитку ініціативи й активності керівництвом ЗНЗ, громадськістю в розв'язанні актуальних завдань навчально-виховного процесу;

– гласність управління та його відкритість – нова концепція розвитку управління повинна забезпечити відкритість у підготовці та прийнятті управлінських рішень. Збільшується кількість способів інформування громадськості щодо стану справ в освіті та шляхів їхнього вирішення;

– регіональність – в управлінській діяльності враховуються регіональні особливості функціонування ЗНЗ.

Однак, незважаючи на те, що державою періодично декларується питання децентралізації влади, у національній системі освіти залишаються панувати адміністративно-командні принципи та методи управління, що спонукає нас до продовження вивчення питання розвитку управління та пошуку нових управлінських технологій.

За В. Кременем, основою прогресивних змін в освіті України має стати утвердження державно-громадської моделі управління нею; врівноваження впливу державного та громадського чинників на стан і перспективи розвитку системи освіти набуває вирішального значення [5].

Можна констатувати, що державно-громадське управління загальною середньою освітою на даному етапі функціонування системи освіти має малоефективний розподіл функцій між різними суб'єктами управлінського процесу. Одним із основних компонентів, що складають зміст управління, є функції. Група функцій – планування, організація, мотивація, контроль поєднуються процесом вироблення та реалізації управлінського рішення, що має універсальні етапи у визначеній їхній послідовності, які можна трактувати як групи функцій менеджменту, тобто видів діяльності щодо вироблення і реалізації управлінських рішень. Тому, на нашу думку, нова концепція розвитку управління освітою на державно-громадських засадах повинна передбачати, що через долучення громадськості до управління відбувається поглиблення саме управлінських функцій – організації та контролю.

Головним етапом управлінського процесу є прийняття управлінського рішення. Підготовка та прийняття управлінських рішень відбувається на рівні державних органів управління освітою, проаналізуємо їх. Державна система управління освітою має кілька рівнів лінійного управління – ієрархічну структуру. Перший рівень регіонального управління цієї системи забезпечує районний (міський) відділ (управління) освіти, а другий – дирекція школи. Л. Даниленко зазначає, що демократизація управління системою освіти передбачає її здійснення як по вертикалі, так і по горизонталі ієрархічних ланок управління, підвищення відповідальності за її результати керівника кожної ланки [3].

Оскільки основною ланкою управління освіти на рівні району є відділ освіти, то для визначення шляхів покращення ефективності регіонального управління, його децентралізації, треба детальніше проаналізувати стан управління освітою на рівні районного (міського) відділу освіти. Районний відділ освіти діє згідно з «Примірним положенням про відділ (управління) освіти виконавчого комітету міської ради» затвердженого наказом № 192 Міністерства освіти і науки України від 01.04.2003 року. Серед основних завдань відділу освіти є реалізація державної політики в галузі освіти і виховання на відповідній території, створення умов для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої та позашкільної освіти, навчально-методичне керівництво та інспектування навчальних закладів, контроль за дотриманням законодавства в галузі освіти, проведення атестації та комплектування ЗНЗ педагогічними працівниками тощо [9].

Згідно з Положенням про призначення керівника відділу освіти треба дотримуватися певних вимог. Так, крім володіння державною мовою, визначені лише два критерії керівника – вища педагогічна освіта та стаж керівної роботи в ЗНЗ не менше п'яти років. Цих критеріїв недостатньо для демократизації кадрових призначень, тому що розвиток управління регіональною освітою буде опосередковано залежати від демократичності самого начальника відділу освіти, а це залежність від людського фактора, політичних впливів і немає впевненості, що на цю посаду буде призначено гарного менеджера, хорошого координатора освітніх процесів. На нашу думку, для покращення кадрової політики в освіті, зокрема призначення начальника відділу (управління) освіти необхідно надати такому процесу більшу відкритість і можливість обговорення з громадськістю. Але таке обговорення та рекомендації щодо кадрових призначень варто проводити при голові виконавчого органу влади, тому однією з технологій розвитку управління є долучення громадськості через створення нового управлінського органу в освіті при міському голові (голові районної державної адміністрації).

Дослідники В. Грабовський [2], О. Зайченко [4] вбачають розвиток регіонального управління освітою на державно-громадських засадах через створення при відділах освіти відповідних громадських структур: районної ради з питань освіти, ради керівників закладів, ради батьківської громадськості, ради соціально-громадського інформаційного супроводу управління освітою в районі.

В. Грабовський [2], вивчаючи роботу відділів освіти, пропонує при розробленні місцевих Положень про відділ (управління) освіти виписати пункти про створення громадських Рад і залучення різних категорій учасників освітньої діяльності до управління освітою, установлення системи взаємодії з громадськими організаціями та введення їх представників у створені Ради, участь громадських організацій у зборі й обробленні соціально-управлінської інформації та участь громадськості в атестації педагогічних працівників. Очевидним є ситуація в управлінні освітою, коли дослідники вказують на недостатність технологій розвитку управління освітою, зокрема, запровадження державно-громадського управління освітою. Так, Л. Паращенко [8] відзначає, що головні причини декларативності «переходу до державно-громадського управління» в системі загальної

середньої освіти, полягають передусім у відсутності проектування державно-громадського управління як технології управління в освіті. Запропонувала розроблення концепції технології управління освіти з розвитку державно-громадського управління як складової підсистеми державного управління та реформування управління освітою на засадах відкритості, децентралізації, реального залучення громадськості до управління як рівноправного партнера.

Р. Пастушенко [7] вказує на неефективність управління освітою саме через збереження її централізації. Пропонує проводити реформи в управлінні на державно-громадських засадах шляхом розвитку та підняття статусу громадських Рад, створених при ЗНЗ, – піклувальної та батьківської громадськості. Функціонування зазначених Рад при ЗНЗ сприятиме процесу розвитку управління освітою і в першу чергу внутрішньошкільного управління. Діяльність Рад може вдало поєднати єдиноначальність і колегіальність, державне та громадське управління, тобто суттєво демократизувати весь управлінський процес в ЗНЗ. Однак, у статутах ЗНЗ не відображена процедура узгодження та висування кандидатів до Ради школи, тому на практиці формування таких Рад відбувається за пропозицією дирекції школи, що не завжди сприятиме колегіальній формі роботи такої ради і відповідно здійснювати демократичне управління. На нашу думку, Рада школи має бути інтегруючим центром структури внутрішньошкільного управління, вона має формувати в єдине ціле розрізнені управлінські дії всіх учасників навчально-виховного процесу школи, але такі управлінські підходи будуть втілені за умови запровадження демократичних начал як за змістом, так і у формах і методах роботи. Л. Гаєвська [1] відзначає, що на місцевому й регіональному рівнях діють різноманітні колегіальні структури, діяльність яких має цілеспрямований і практичний характер, але жодну з них не можна розглядати як орган громадського управління. Адже вони не мають повноважень для прийняття рішень, обов'язкових для виконання (нормативно-правові документи, що покладаються в основу їхньої діяльності, надають лише рекомендаційні або експертні повноваження). Ці структури не можна розглядати як громадські органи через те, що вони не обираються учасниками освітнього процесу і не несуть перед ними ніякої відповідальності; ці органи не є уособленням потреб та інтересів учасників освітнього процесу, оскільки створюються органами влади й управління освітою для обслуговування своїх адміністративних інтересів.

Досліджуючи діяльність різних рад як управлінських структур із включеним громадським компонентом, відмічаємо, що повинна бути запропонована державно-громадська управлінська структура, яка має об'єднувати напрацювання всіх створених в освіті громадських Рад з метою ведення єдиної освітньої політики на рівні всього району чи міста. На нашу думку, нова модель управління освітою повинна функціонувати на рівні керівників органів виконавчої влади адміністративно-територіальної одиниці і крім громадського контролю за освітніми процесами, надання відкритості влади в управлінських діях, обов'язково впливати на призначення управлінських освітянських кадрів – директорів шкіл і начальників відділів освіти. Сучасне управління регіональною освітою потребує змін, про

що засвідчують соціологічні дослідження, проведені у містах і районах Житомирської області. Так, 52 % опитаних керівників і вчителів загальноосвітніх шкіл вважають, що недостатня лише роль відділу освіти у регіональному управлінні ЗНЗ. Натомість, батьки своєю більшістю – 53%, вважають за необхідне долучати батьківську громадськість до управління ЗНЗ та освітою регіону.

Таким чином, розвиток управління регіональної освітою буде залежати від налагодження партнерських стосунків, посилення зв'язків у системі «місцева влада – ЗНЗ – батьківська громадськість». Стан функціонування освітнього закладу буде прямо залежати від розвитку цих внутрішніх зв'язків в освітній соціально-педагогічній системі. А тому, саме розширення громадського компоненту в управлінському процесі має забезпечити умови співробітництва, рівноправного партнерства та подальший розвиток управління освітою в цілому.

Розрізнені громадські управлінські структури на рівні ЗНЗ та відділу освіти не об'єднуються в одну громадську управлінську вертикаль, тому громадськість не має можливості у повній мірі долучитися до вироблення управлінських рішень і в першу чергу до рішень, що приймаються не на рівні відділу освіти, а саме: рішень міської (районної) ради; рішень виконавчого комітету (колегії районної державної адміністрації); розпоряджень міського голови (голови районної державної адміністрації).

Державно-громадське управління освітою повинно передбачати створення при міському голові (голови райдержадміністрації) такої державно-громадської (громадської) управлінської структури, в якій більшість буде батьківська громадськість, що обирається на рівні ЗНЗ. Нова управлінська структура повинна мати чітко прописане положення про порядок її формування, функціонування та мати практичні можливості впливати на управлінські рішення.

Таким чином, можемо зробити висновок, що для розвитку й управління освітнім сектором без урахування регіональних особливостей, конкурентоспроможності освітніх послуг, тенденцій до зростання автономії навчальних закладів і долучення громадськості до управління ЗНЗ, забезпечити розвиток управління, на нашу думку, буде проблематично. Поступове розширення участі громадян в управлінських процесах і посилення їхнього впливу на освітні процеси дадуть змогу надати освіті гуманістично-інноваційного характеру, що забезпечить зміцнення демократичних перетворень в управлінні освітою та сприятиме розвитку освіти в цілому.

Література

1. Гаєвська Л.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: library.udpu.org.ua/sisk.../visnuk
2. Грабовський В.А. Модернізація організаційної структури регіональних органів управління освітою в Україні // Держава та регіони. – Гуманітарний університет „ЗДМУ”. – 2004. – № 1. – 39 с.
3. Даниленко Л.І. Сучасні наукові підходи до управління загальноосвітніми навчальними закладами: [конспект лекцій для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навч. закл.]. – К.: ЦППО, 2004. – 39 с.
4. Зайченко О.І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти / О.І. Зайченко, Н.М. Островерхова, Л.І. Даниленко. – К.: ВПЦ Техпринт, 2000. – 352 с.
5. Кремень В. Державно-громадська модель управління освітніми змінами / В. Кремень // Директор школи. – 2001. – № 4.
6. Пастушенко Р. Розвиток державно-громадського управління освітньою системою в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fio.interklasa.pl>
7. Парашенко Л.І. Проблеми державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні / Л. Парашенко // Освіта і управління. – 2010. – № 4. – С. 32–40.
8. Примірне положення про відділ (управління) освіти виконавчого комітету міської ради. Наказ №192 Міністерства освіти і науки України від 01.04.2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uzakon.com/document>